

УДК 336.012.23

ПРОГНОЗНА ОЦІНКА НАДХОДЖЕНЬ ДОХОДІВ У БЮДЖЕТ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2017 РОКУ

ВАЛЕНТИНА БІЛОПОЛЬСЬКА,*кандидат економічних наук, доцент Донецького національного університету***МАРИНА ЛОБАНОВА,***аспірант Донецького національного університету, головний фахівець
головного управління Пенсійного фонду України в Донецькій області*

У статті виконана прогнозна оцінка можливих надходжень доходів у бюджет Пенсійного фонду України в Донецькій області до 2017 року. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що формування доходів і фінансування витрат на рівні бюджету Пенсійного фонду ґрунтується на використанні математичних моделей і статистичних методів, апробація яких дає можливість здійснювати різноманітні розрахунки й науково обґрунтовувати можливі надходження в бюджет Пенсійного фонду, обирати стратегії формування страхових внесків з метою підвищення стимулюючої функції бюджетних важелів.

Ключові слова: прогнозна оцінка; власні надходження коштів у бюджет Пенсійного фонду; фонд оплати праці; валовий регіональний продукт.

Постановка проблеми. Прогнозування зміни будь-якого процесу є складним завданням, оскільки потребує урахування впливу на нього безлічі факторів. Обсяг надходжень коштів у бюджет Пенсійного фонду є комплексним показником, що характеризує результативність роботи не тільки Пенсійного фонду, але й ряду інших органів оперативного управління фінансами, передусім Міністерства фінансів України, Державної податкової адміністрації, Контрольно-ревізійного управління, Рахункової Палати, а також Кабінету Міністрів України, Комітету Верховної Ради України з питань соціального захисту й ін. Для ефективного управління ресурсами бюджету Пенсійного фонду України необхідно мати уявлення не тільки про його доходи й витрати, про результати діяльності фонду, але й про тенденції та характер змін, що відбуваються в економіці, фінансах, політиці, демографічній ситуації в нашій країні, а також про зовнішні фінансові загрози. У силу цього особливо актуальними стають такі підсистеми управління бюджетними ресурсами, як моніторинг, діагностика, прогнозування й планування, облік, контроль і регулювання. Проведення комплексного системного аналізу всього організаційно-економічного механізму управління ресурсами бюджету Пенсійного фонду, створення якісної інформаційної бази для прийняття зважених, науково-обґрунтованих і своєчасних рішень у сфері управління його ресурсами є завданнями першорядної важливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі дослідження ми переконалися в тому, що різні аспекти соціальних проблем, у тому числі й про-

блеми реформування пенсійного забезпечення в Україні, відбиті в роботах вітчизняних учених-економістів і провідних спеціалістів: Б. Зайчука, О. Зарудного, С. Березіної [1], Л. Денисової [2], В. Колбуна [3], В. Ішкова [4], В. Білопольської, Л. Шамільової [5], В. Яценко [6], В. Грушка [7], Е. Лібанової, Б. Надточного, І. Сироти, О. Макарова, М. Шамбір, О. Бахмача [9] й інших. Методологічною та науковою базою для розробки питань, пов'язаних із проведенням реформування пенсійної системи України є роботи М. Вінера [6], В. Роїк [8], Г. Гендерикса [10], Г. Таггарта та інших. І до сьогодні багато питань зазначеної проблематики залишаються невирішеними й малодослідженими, тому **метою** статті є розробка моделі прогнозно оцінки надходжень доходів бюджету Пенсійного фонду України на прикладі Донецької області до 2017 року на основі комплексного системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Ми підтримуємо точку зору тих учених-економістів [1-4, 7, 9, 10] які вважають, що призначення бюджетного прогнозування полягає в оцінці різних, найбільш достовірних варіантів формування ресурсів бюджету й напрямків використання цих ресурсів. Аналіз таких варіантів створює основу для вибору цілей, які є орієнтиром при плануванні бюджету. Головна функція прогнозу - наукове передбачення. Бюджетне прогнозування й планування є основним етапом процесу формування бюджету Пенсійного фонду України й займає важливе місце, а також взаємопов'язане з усіма етапами бюджетного процесу, що видно на рисунку 1.

№7 (98) жовтень 2009 р.

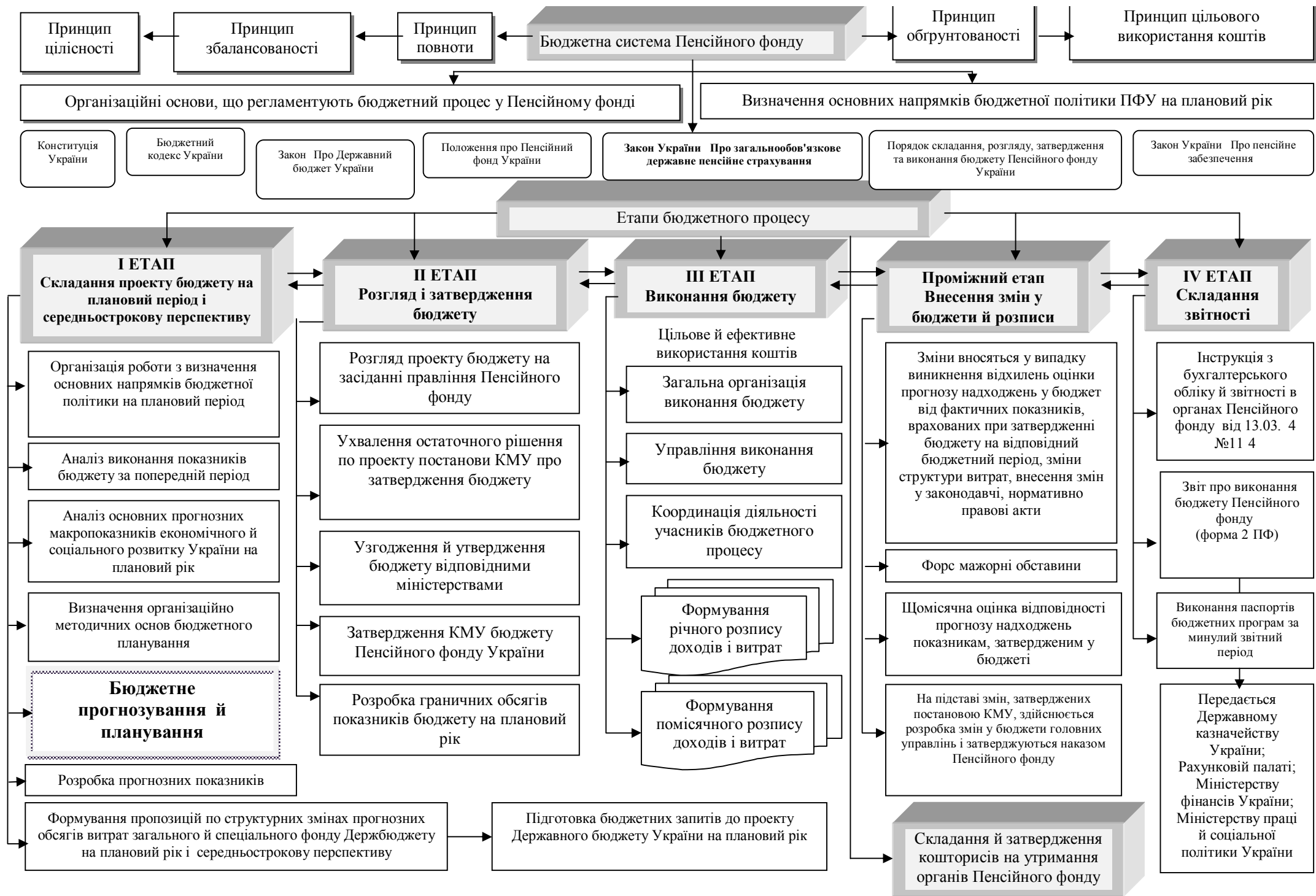

Рис. 1. Етапи складання, затвердження й виконання бюджету Пенсійного фонду України [20]

Як наукове передбачення прогнозування дає можливість, по-перше, одержати картину майбутнього стану якого-небудь явища й, по-друге, обґрунтувати шляхи переходу від сьогоденного стану явища до майбутнього. Наукове прогнозування покликане аналізувати сукупність тенденцій і закономірностей соціально-економічного розвитку суспільства й оцінювати стан економіки, фінансів, а також усіх видів ризиків і факторів, які виникають у цій сфері й безпосередньо впливають на досліджувану систему.

Практика переконує в тому, що прогнозування бюджетних ресурсів, як правило, ґрунтується на узагальнюючих макропоказниках економічного й соціального розвитку країни та її окремих регіонів. На наш погляд, досить важливим у цьому процесі є економічна оцінка можливостей реального сектора економіки у формуванні ресурсів досліджуваного бюджету й тісне їхнє ув'язування з напрямками використання. Так, питомі витрати на виплату пенсій в Україні становлять, за даними 2008 року, близько 15 % ВВП, тоді як, наприклад, у Росії вони приблизно дорівнюють 4,8 %, у Біларусі - близько 9,1 % ВВП. І тільки у Казахстані, де відбулося збільшення пенсійного віку й була створена приватна пенсійна система, державні витрати на виплату пенсій залишаються на рівні 2,5 % ВВП. При цьому в Казахстані й Біларусі кількість пенсіонерів досягає 2,4 і 2,5 млн осіб. А в Україні й Росії їх набагато більше - 13,8 і 38,4 млн осіб відповідно. У високорозвинених країнах, таких як Великобританія, Данія, Швеція, Німеччина, Франція, питома вага витрат на фінансування пенсійних виплат у ВВП країни становить відповідно 5,1 %; 10,2 %; 9,0 %; 10,3 %; 8,2 % [11, 12].

В умовах нестабільності економіки й фінансів, що має місце в Україні, важливе значення при прогнозуванні можливих надходжень у бюджет Пенсійного фонду має аналіз темпів росту або падіння відтвореного в державі ВВП, механізм його розподілу й перерозподілу, оцінка темпів і динаміки інфляції, фонду оплати праці, чисельності штатних працівників в окремих галузях народногосподарського комплексу країни і їхніх змін у прогнозному періоді. Точність прогнозних розрахунків залежить насамперед від значення досліджуваних показників у базисному періоді; величини й динаміки заданих параметрів розвитку вітчизняної економіки в прогнозованому періоді, структури й зовнішньої характеристики моделі для розрахунку конкретного показника.

За допомогою бюджетного прогнозування можна визначити обсяг бюджетних ресурсів і напрямки їхнього використання з урахуванням впливу цілого ряду факторів, як позитивних, так і негативних; установити взаємозв'язок показників бюджету з основними макроекономічними показниками, насамперед з обсягами ВВП; балансом фінансових ресурсів держави і його регіонів, балансом грошових доходів і витрат населення; визначити ступінь впливу на показники бюджету тих факторів, які не тільки характеризують динаміку розвитку економіки, а справляють на неї негативний вплив.

Ми вважаємо, що бюджетне прогнозування має бути стратегічним, включати варіанти обґрунтування заходів з удосконалення бюджетного механізму за умови динамічної фінансової збалансованості в економіці. Основний методологічний принцип бюджетного прогнозування полягає в досягненні й підтримці збалансованості руху бюджетних потоків у процесі економічного розвитку.

В усі роки ринкових реформ в Україні спостерігається значний ріст фінансових зобов'язань бюджету Пенсійного фонду України стосовно людей пенсійного віку й інших категорій громадян, які втратили працездатність. Дослідження підтверджують, що частина пенсійних витрат у ВВП країни вже перевищує 15 %, а рівень фіскального навантаження на платників страхових внесків залишається максимальним (33,2 % для роботодавців і 2-5 % для найманих робітників). На сучасному етапі в Україні склалася ситуація, при якій солідарна пенсійна система не забезпечує сформованої потреби на виплату пенсій власними ресурсами. Сьогодні вся бюджетна політика України у сфері пенсійного забезпечення має бути спрямована на сполучення солідарної й накопичувальної систем [13].

Фактичне виконання зобов'язань по пенсійних виплатах стало можливим тільки завдяки отриманим Пенсійним фондом позик із Державного бюджету. На покриття дефіциту бюджет ПФУ одержав із Державного бюджету позики в сумі 13,2 млрд грн, а погасив, з огляду на залишок боргу попереднього року (1,3 млрд грн) - 6,9 млрд грн. За станом на 1 червня 2009 року його заборгованість перед Державним бюджетом за отриманими позиками становить 8,1 млрд грн (Таблиця 1). Законом України "Про державний бюджет на 2009 рік" передбачене списання непогашеної позики в 2008 році в сумі 4,7 млрд грн. Ситуація ускладнюється тим, що цього року відсутні реальні джерела для надання ПФУ нових позик Держбюджетом. Крім того, залишок, що на початку року становив 3,5 млрд грн, майже весь був використаний у січні - березні 2009 року й тільки за квітень заборгованість Держбюджету збільшилася майже на 3 млрд грн [14,15].

Збільшується заборгованість підприємств по сплаті страхових внесків у бюджет Пенсійного фонду. Цього року заборгованість по заробітній платі зросла до 1723,1 млн грн, а це близько 550 млн грн внесків у бюджет ПФУ. Як видно з даних, наведених у таблиці 1, сума недоїмки по страхових внесках у бюджет ПФУ за станом на 01.07.2009 р. склала 2,9 млрд грн. За 2008 рік недоїмка зросла на 54,3 %, а за січень - березень 2009 року - на 24,8 %. Із суми недоїмки за станом на 01.04.2009 року: на економічно активних суб'єктів припадає 18 % (481,9 млн грн), тих, які перебувають у стадії процедури банкрутства - 31,4 % (840,3 млн грн) [21].

Ситуація погіршується й тим, що має місце стрімке зростання заборгованості перед бюджетом Пенсійного фонду підприємств, які виплачують заробітну плату своїм працівникам без сплати страхових внесків: якщо в 2008 році вона становила 73,0 млн грн, то вже за перше півріччя - 220 млн грн. І це відбувається в той час, коли в грудні 2008 року був прийнятий Закон України про посилення контролю за сплатою внесків у бюджет Пенсійного фонду України.

Ми вважаємо, що в сучасних умовах стагнації економіки й фінансової кризи всіх сфер діяльності нашої держави питання управління пенсійним забезпеченням має перебувати в центрі уваги Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Пенсійного фонду України, Міністерства праці й соціальної політики й ряду інших органів управління економікою й соціальним захистом в Україні. На превеликий жаль, у центрі уваги українських політиків перебуває їхня передвиборча компанія, а не доля українського народу й насамперед тієї категорії, до якої належать пенсіонери.

Таблиця 1. - Основні фінансово-економічні показники розвитку економіки України й Донецької області, їхня динаміка в 2005 - 2009 рр. [13,14,15]

№ п п	Показники	Україна					Донецька область				
		2005	2006	2007	2008	січень - червень 2009 р.	2005	2006	2007	2008	січень - червень 2009 р.
1	ВВП ВРП у фактичних цінах, млн грн	441 452	544 153	712 945	949 864	1 267 123 прогноз Мінек-ки на 2009 р. факт за кв. 2009 року - 183 217	58 044	72 361	92 093	126 291	...
2	ВВП ВРП у розрахунку на душу населення, грн	9 372	11 630	15 496	20 534	Прогноз Мінекономіки - ріст ВВП на 2009 р. - 6% МВФ - зниження ВВП на 2009 - 6%-8% Світовий банк - зниження ВВП на 9% прогнози експертів - зниження на 15-17%	12 490	15 725	20 197	20 723	...
3	Чисельність зайнятого населення, тис. ос.	18 886,0	19 032,0	19 189,0	19 251,0	18 223,0	2 086,0	2 124,9	2 132,3	2 135,0	2 138,8
4	Чисельність пенсіонерів, тис. ос.	13 449,5	13 321,0	12 209,2	13 048,4	13 039,6	1 453,1	1 440,9	1 423,8	1 409,1	1 398,9
5	Питома вага пенсіонерів у загальній чисельності зайнятого населення, %	71,21	69,99	63,63	67,78	71,56	69,7	67,8	67,2	66,0	65,4
6	Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду, тис. ос.	882	693	642	845	808,8	52,9	44,6	37,2	54,9	18,6
	в % до населення працездатного віку	2,1	1,8	2,3	3	2,9	2,7	2,3	1,3	2,0	2,9
7	Розмір прожиткового мінімуму для працездатних громадян, грн	453	505	548	669	669,0 900,0 - проект	453	505	548	669	669,0 900,0 - проект
8	Розмір прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян, грн	332	366	395	498	498,0 674,0 - проект	332	366	395	498	498,0 674,0 - проект
9	Розмір мінімальної заробітної плати на кінець року, грн	332	400	450	605	669,0 900,0 - проект	332	400	450	605	669,0 900,0 - проект
10	Розмір мінімальної пенсійної виплати, грн	332	366	395	544	558,2	332	366	395	544	558,2
11	Середньомісячна з плата по галузях господарства у розрахунку на одного штатного працівника, грн	806	1 041,00	1 351,00	1 806,00	1 845,00	806	1041	1351	1806	1845
12	Середній розмір пенсії, грн	316,23	478,38	588,00	894,95	925,88	446,37	545,75	936,94	1 130,95	1 168,53
13	Доходи бюджету ПФУ, млрд грн	49,157	62,912	90,349	141,161	151,1 план на 2009 р.	6,3	8,0	11,1	17,1	18,0 план на 2009р.
14	Витрати бюджету ПФУ, млрд грн	65,502	70,202	90,349	141,161	164,1 план на 2009 р.	7,2	8,3	10,9	16,9	20,8 план на 2009р.
15	Дефіцит - профіцит бюджету ПФУ, млрд грн	-16,3	-7,3	0,0	0,0	-13,0	-0,9	-0,3	0,2	0,2	2,8 21,5% дефіцита бюджету ПФУ
16	Питома вага витрат бюджету ПФУ у ВВП, %	14,0	13,8	14,3	14,9	13,0 прогноз на 2009 р.	x	x	x	x	x
17	Динаміка сум непогашених позик, наданих Державним бюджетом Пенсійному фонду на покриття дефіциту власних коштів, млн грн	0,0	0,0	2 413,5	6 031,4	7578,8 на 01.05.09р. 8100,0 на 01.06.09р.	x	x	x	x	x
18	Фактичні надходження власних коштів у бюджет ПФУ, млн грн	42 702,1	54 293,7	75 534,0	101 948,6	48 007,2	5 466,9	6 777,7	9 009,9	11 915,4	5 405,0
19	Фактичні витрати на виплату пенсій, млн грн	64 064,9	74 007,5	99 940,5	147 932,0	81 189,5	7 551,2	8 916,0	11 413,8	18 432,2	10 307,7
20	Розрив між потребою на виплату пенсій і надходженням власних коштів, тис. грн	-21 362,8	-19 713,8	-24 406,5	-45 983,4	-33 182,3	-2 084,3	-2 138,3	-2 403,9	-6 516,8	-4 902,7
21	Рівень забезпеченості власними коштами, %	66,7	73,4	75,6	68,9	59,1	72,4	76,0	78,9	64,6	52,4
22	Заборгованість підприємств по сплаті страхових внесків у бюджет ПФУ, млн грн	1 068,2	1 254,6	1 398,6	2 145,8	2 878,8	129,8	199,1	336,8	738,2	783,5

Бюджет Пенсійного фонду формується на основі необґрунтованих показників, що, за експертними оцінками, спричиняє прихований дефіцит у розмірі понад 10 млрд грн. Виконання бюджету ПФУ було б неможливим без постійного коректування планових показників і кредитування з боку Державного бюджету. Без прийняття необхідних заходів це приведе до розбалансування пенсійної системи й виникнення заборгованості по пенсійних виплатах, що буде некерованою.

З урахуванням регіонального аспекту досліджуваної проблеми, варто звернути увагу на такий великий у промисловому відношенні регіон, яким є Донецька область. Про наявність цілого каскаду проблем у сфері пенсійного забезпечення в регіоні свідчить у першу чергу те, що бюджет Пенсійного

фонду Донецької області не є збалансованим. Як видно з даних, наведених на рисунку 2, забезпеченість загальної потреби на виплату пенсій за рахунок власних коштів протягом останніх шести років знизилася з 99,6 % у 2003 р. до 64,6 % у 2008 р. Це відбулося за рахунок перевищення темпів росту загальної потреби на виплату пенсій над темпами збільшення власних надходжень: потреба на виплату пенсій за останні 8 років (2001-2008 рр.) по області збільшилася на 16368,9 млн грн (у 7,9 раза), а надходження власних коштів за цей же період - збільшилося на 9750,8 млн грн (у 4,5 раза). Таким чином, розрив у потребі коштів на виплату пенсій і фактичного надходження коштів у бюджет Пенсійного фонду Донецької області становить 6516,8 млн грн (таблиця 1) [22].

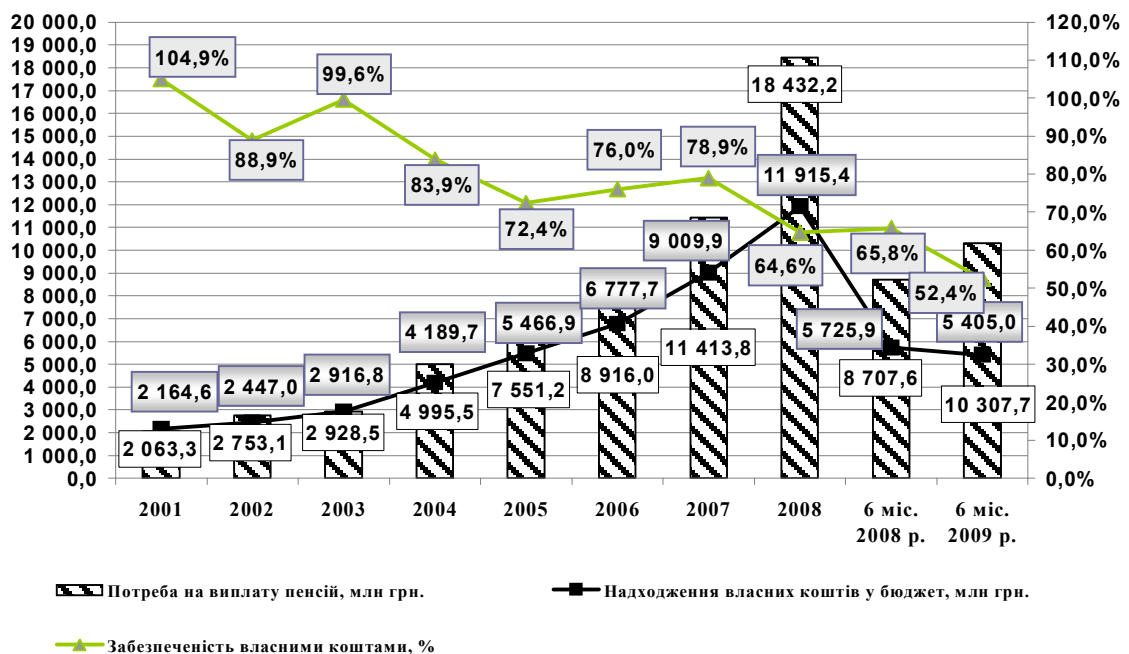

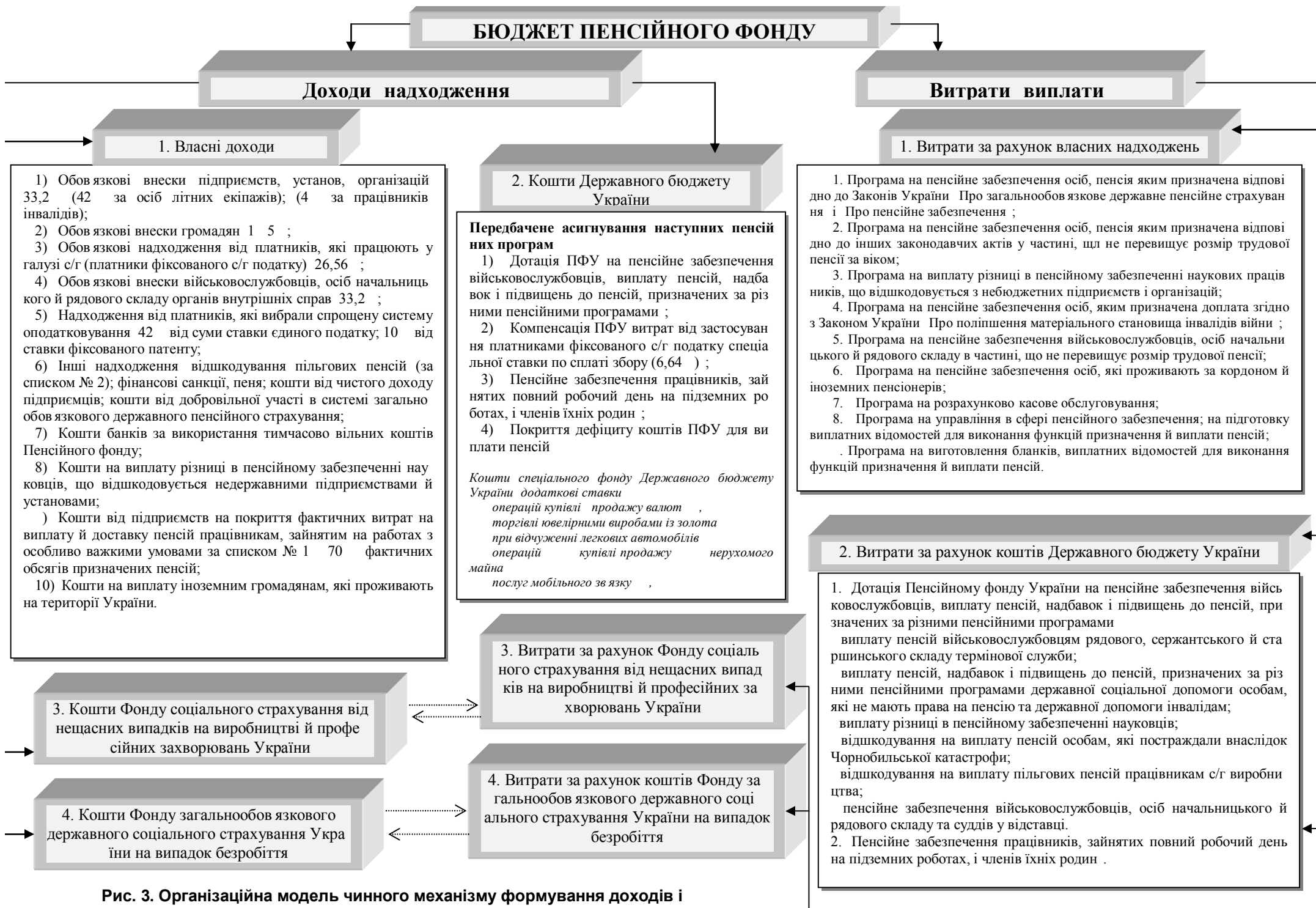
Рис. 2. Динаміка надходжень власних коштів у бюджет ПФУ у Донецькій області, потреба на виплату пенсій і забезпеченість власними коштами бюджету в 2001-2009 рр. [22]

Наведені нами дані дозволяють зробити висновок про те, що така ситуація склалася в силу недосконалості й нестабільності пенсійного законодавства й права; недостатнього методологічного, теоретичного й фінансового забезпечення пенсійної реформи, а також відсутності глибокого осмислення сутності, ролі й значення прогнозування й програмно-цільового методу як ефективних інструментів управління ресурсами пенсійної системи. Слід зазначити, що позитивним результатом реформування механізму пенсійного забезпечення в Україні стало законодавче врегулювання багатьох проблемних питань у досліджуваній нами сфері, однак, як показала практика останніх років, діючий сьогодні механізм управління доходами й витратами бюджету ПФУ потребує подальшого налагодження й удосконалення. Починаючи з 1998 року, основним гальмом реформи є відсутність достатнього фінансового забезпечення її проведення.

Пошук нових можливостей у створенні ефектив-

ного механізму формування доходів і фінансування витрат бюджету ПФУ на рівні Донецького регіону обумовив необхідність розробки прогнозної оцінки можливих надходжень у бюджет ПФУ в Донецькій області до 2017 року. При здійсненні прогнозування головною проблемою є вибір такого варіанта прогнозу, у якому кошти бюджету Пенсійного фонду, з одного боку, могли б забезпечувати виплату гідної пенсії, а з іншого - щоб рівень страхових внесків у бюджет не створював перешкод для реалізації економічної й соціальної функцій держави й не провокував би тінізацію й корупцію в економіці.

У процесі проведення прогнозної оцінки можливих надходжень у бюджет ПФУ в Донецькій області нами розроблена організаційна модель чинного механізму формування доходів і фінансування витрат на рівні бюджету Пенсійного фонду (рис. 3), а також дана економічна оцінка механізму формування доходів і виконання витрат на рівні ПФУ в Донецькій області в 2008 році (рис. 4).

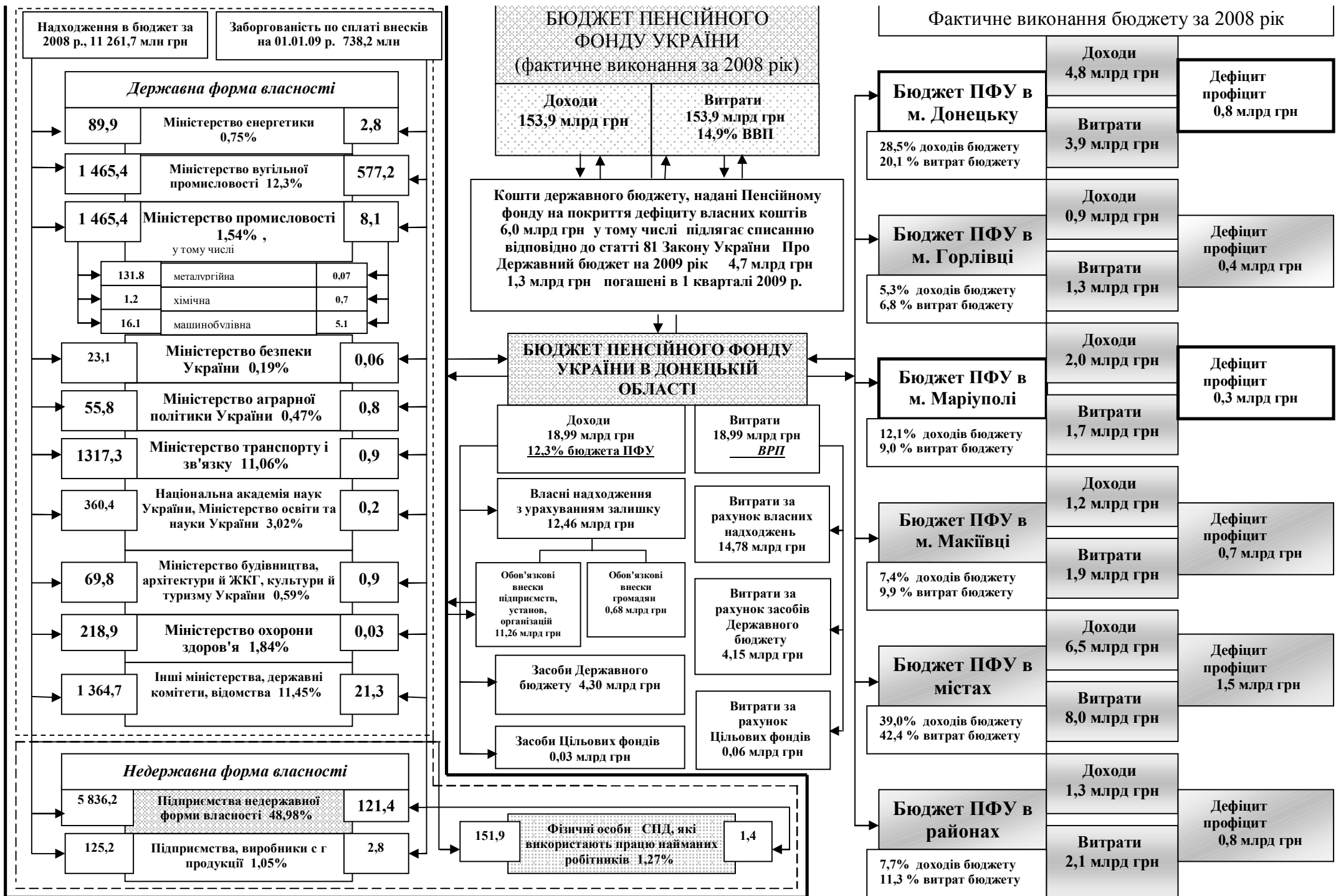

Рис. 4. Економічна оцінка механізму формування доходів і виконання витрат на рівні бюджету ПФУ в Донецькій області в 2008 році з урахуванням внесків підприємств всіх форм власності [22]

Як видно з даних, наведених на рисунку 4, наповнення бюджету Пенсійного фонду безпосередньо залежить від розміру фонду оплати праці, кількості найманих працівників і своєчасності сплати страхових внесків, тому збільшення розмірів заробітної плати й забезпечення її легалізації є основним резервом збільшення надходжень коштів у бюджет Пенсійного фонду.

Першим варіантом прогнозування оцінки можливих надходжень у бюджет Пенсійного фонду є пошуковий прогноз, заснований на таких гіпотезах: збереження сформованої тенденції росту середньомісячної заробітної плати як у цілому по області, так і по окремих видах зайнятості; прогнозна чисельність зайнятих із урахуванням сформованого рівня економічної активності визначена на основі програм розвитку Донецької області, а рівень штатних працівників у контингенті зайнятих - за фактичним сформованим у 2006-2007 р. співвідношенням; на прогнозний період зберігаються як законодавчі норми відрахувань у бюджет, так і структура надходження коштів, що склалася за станом на 2007 рік [23, 24, 25].

Факторна модель можливих надходжень коштів у бюджет ПФУ в Донецькій області матиме такий вигляд:

$$\hat{V}_{\text{надх.}}^{(L)} = \hat{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{(L)} + \hat{V}_{\text{ін.надх.}}^{(L)} = \frac{\hat{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{(L)}}{d_{\text{вл.кошт.}}^{(L)}} \quad (1)$$

Обсяги надходжень власних коштів на L -й період попередження ($\hat{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{(L)}$) у свою чергу залежать від фонду оплати праці (ФОП), частки внесків підприємств, організацій у структурі власних коштів ($d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)}$):

$$\hat{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{(L)} = (\hat{\Phi ОП}^{(L)} * d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)}) / d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)} \quad (2)$$

Прогнозна оцінка фонду оплати праці ($\hat{\Phi ОП}$) штатних працівників залежить від прогнозів середньомісячної номінальної зарплати ($f_i^{(L)}$) по i -тих видах економічної діяльності й визначення можливої середньооблікової чисельності зайнятих, у тому числі штатних працівників ($\hat{S}_{\text{шт.}i}^{(L)}$):

$$\hat{\Phi ОП}^{(L)} = \sum_{i=1}^n f_i^{(L)} * \hat{S}_{\text{шт.}i}^{(L)} = \hat{f}_L * \hat{S}_{\text{шт.}}^{(L)} \quad (3)$$

Тоді розгорнута факторна модель надходження коштів у бюджет Пенсійного фонду може бути представлена в такий спосіб:

$$\hat{V}_{\text{надх.}}^{(L)} = \frac{(\sum f_i^{(L)} * \hat{S}_{\text{шт.}i}^{(L)}) * d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)}}{d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)} * d_{\text{вл.кошт.}}^{(L)}} \quad \text{або} \quad (4)$$

$$\hat{V}_{\text{надх.}}^{(L)} = \frac{\hat{\Phi ОП}^{(L)} * d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)}}{d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)} * d_{\text{вл.кошт.}}^{(L)}} = \frac{\hat{V}_{\text{вл.кошт.}}^{(L)}}{d_{\text{вл.кошт.}}^{(L)}}$$

Співвідношення (4) оцінює середньомісячні обсяги надходжень, а співвідношення (5) - річні:

$$\hat{V}_{\text{надх.р.ч.}}^{(L)} = \hat{V}_{\text{надх.}}^{(L)} * 12; \quad (5)$$

На першому етапі для побудови моделі (4) визначаються прогнозні оцінки середньомісячної зарплати (\hat{f}_L) на L -й період прогнозування. На основі

даних про динаміку середньомісячної номінальної заробітної плати, диференційовано по видах економічної діяльності будуються різні моделі аналізованих рядів динаміки - трендові, адаптивні й комплексні авторегресійні моделі. Вибір оптимального варіанта моделі для прогнозування оцінки середньомісячної зарплати, диференційовано по видах економічної діяльності, а також у цілому по області ґрунтується на сполученні формальних критеріїв апроксимації і якісного змістовного аналізу результатів прогнозних оцінок, отриманих по наведених моделях. На першому етапі робиться короткостроковий прогноз, тобто на 5 років - з 2008 до 2012 р., а потім на підставі цього прогнозу будуються нові ряди динаміки зміни середньомісячної зарплати, починаючи з 2005 року, при цьому за 2005-2007 рр. узяті фактичні рівні, а за 2008-2012 рр. - прогнозні її оцінки, отримані за обраними моделями. На основі аналогічної методики визначаються прогнозні оцінки можливої середньомісячної зарплати на 2017 рік. При всіх умовностях такої методики, отримані прогнозні оцінки дозволяють визначити можливі рівні номінальної зарплати при збереженні як умов формування оплати праці по видах економічної діяльності, так і сформованих тенденціях її зміни.

Наступний етап являє собою прогнозування можливої чисельності зайнятих, у тому числі й штатних працівників на задані періоди прогнозування, тобто на 2012-2017 рр. В основі прогнозних оцінок закладені розроблені в 2007 році стратегічні оцінки розвитку економіки регіону.

З урахуванням фактичного співвідношення всіх зайнятих і штатних працівників у 2007 році були визначені прогнозні оцінки останніх для розрахунку можливого майбутнього середньомісячного фонду оплати праці. Наприклад, якщо визначити ФОП у середньому за місяць як суму по зовнішньоекономічній діяльності, тобто за співвідношенням (3), то його прогнозна оцінка складе на 2012 рік - 4812,0 млн грн, одночасно за усередненим співвідношенням його оцінка на 2012 рік складе 4560 млн грн

($\hat{f}_{2012}^{(L)} * \hat{S}_{\text{шт.}}^{(L)} = 3,751 * 1215,44 = 4560 \text{ млн грн}$), що становить відносну похибку у 5,2 % і відповідає середній відносній помилці апроксимації моделей прогнозу.

На 2017 рік прогнозна оцінка середньомісячного ФОП складе вже 9260,2 млн грн при збереженні виділених вище умов і закономірностей формування оплати праці й зміни середньорічної чисельності штатних працівників. За співвідношенням (4) визначається обсяг середньомісячних надходжень власних коштів, а за співвідношенням (5), відповідно, їхній річний обсяг [25].

Відповідно до структури й динаміки зростання доходів бюджету ПФУ в Донецькій області питаюча вага обов'язкових внесків підприємств, установ та організацій за станом на 2007 рік склала 88,0 %, тобто $d_{\text{внес.підпр.}}^{(L)} = 0,88$, тому загальний обсяг щомісяч-

них надходжень власних коштів у бюджет ПФУ в Донецькій області на 2012 рік за умови, що частка відрахувань дорівнює 0,332, складе:

$$\hat{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{2012} = (4812,0 * 0,332) : 0,88 = 1815,44 \text{ млн грн,}$$

а річний обсяг, відповідно, буде на рівні 27785,24 млн грн.

Аналогічно визначаються можливі обсяги надходжень власних коштів на 2017 рік: щомісячні надходження складуть:

$$\bar{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{2017} = (9260,2 * 0,332) : 0,88 = 3493,62 \text{ млн грн;}$$

річний обсяг дорівнюватиме 41923,45 млн грн.

Для визначення середньої суми надходжень визначається можливий обсяг надходжень інших коштів у бюджет ПФУ в Донецькій області на основі сформованої структури надходжень. У 2007 році питома вага надходжень власних коштів у середньому становить 78,1 %, а інших надходжень, відповідно, 21,9 %. Тому загальна сума надходження коштів за прогнозними оцінками на 2012 рік може становити:

щомісячна:

$$\bar{V}_{\text{надх.}}^{2012} = \bar{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{2012} + \bar{V}_{\text{ін.надх.}}^{2012} = \bar{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{2012} : 0,781 = 1815,44 : 0,781 = 2324,50 \text{ млн грн;}$$

$$\text{річна: } \bar{V}_{\text{надх.вл.кошт.}}^{2012} = 27894,1 \text{ млн грн.}$$

На 2017 рік: щомісячні розміри надходжень складуть 4473,27 млн грн, а річний обсяг - 53679,18 млн грн.

Другим варіантом прогнозу можливих надход-

жень є нормативний або програмно-цільовий прогноз. Вихідні передумови цього прогнозу такі: 1) за цільові орієнтири вибираємо потребу на виплату пенсій, що отримана за прогнозом потреби (передбачається відсутність дефіциту бюджету, а надходження повинні бути як мінімум на рівні потреби); 2) при збереженні законодавчих норм відрахувань у бюджет ПФУ, середньорічного контингенту штатних працівників по видах економічної діяльності визначається необхідний місячний ФОП, що забезпечує нормативну потребу надходження коштів у бюджет ПФУ Донецької області; 3) при визначенні всіх надходжень зберігається структура джерел надходження коштів.

Визначення необхідного місячного ФОП для забезпечення цільових заданих орієнтирів пенсійного забезпечення проводиться на основі перетворених моделей (1) - (4):

$$\hat{\Phi O P}^{(L)} = \hat{V}_{\text{надх.}}^{(L)} * d_{\text{внес.підпр.}} * d_{\text{вл.кошт.}} / d_{\text{відрах.}} \quad (6)$$

На 2012 рік:

$$\hat{\Phi O P}^{2012} = \frac{36158 * 0,88 * 0,781}{0,332} = 748514 \text{ млн грн.}$$

Річний фонд оплати праці буде на рівні 89,82 млрд грн.

На 2017 рік:

$$\hat{\Phi O P}^{2017} = \frac{70546 * 0,88 * 0,781}{0,332} = 1460387 \text{ млн грн}$$

У цьому випадку річний фонд оплати праці становитиме 175,25 млрд грн, середньомісячна номінальна зарплата одного штатного працівника складе в 2012 році - 6158,4 грн, а на 2017 рік - 12439,9 грн, що відбито в таблиці 2.

Таблиця 2. - Основні стратегічні параметри реалізації програмно-цільового прогнозу забезпечення надходження в бюджет ПФУ в Донецькій області

Роки	ВРП		ФОП найманих робітників		Обсяг середньомісячних надходжень коштів, млн грн	Середній розмір пенсій, грн	Середній розмір номінальної зарплати, грн
	млрд грн	у % до 2007 р.	млрд грн	у % до ВРП			
2007 (факт)	90,73	100,0	25,5	28,1	951,1	749,1	1535,1
прогноз 2012	171,4	188,9	89,82	52,4	3615,8	2371,0	6158,4
2017	311,5	343,3	175,25	56,3	7054,6	4502,0	12439,9

Як видно з таблиці 2, прогнозні оцінки ВРП у фактичних цінах, отримані по параболічному тренду, показують, що при збереженні сформованої з 2002 року швидкості його росту в 2012 році розмір його складе 171,4 млрд грн. При цьому для забезпечення в повному обсязі надходжень коштів у бюджет ПФУ в Донецькій області питома вага оплати праці найманих робітників у ВРП має вже становити близько 52,4 %. З урахуванням сформованої тенденції прогнозний обсяг ВРП на 2017 рік може досягти 311,5 млрд грн й оплата праці в його складі вже повинна бути не менше 56,3 %.

Необхідно звернути увагу на те, що для реалізації програмно-цільового прогнозу забезпечення надходження коштів у бюджет ПФУ в Донецькій області при збереженні солідарної системи пенсійного забезпечення потрібен прискорений розвиток економіки регіону.

Але реалізація такого сценарію в найближчій перспективі практично неможлива з багатьох причин: для досягнення обсягу ВРП, наприклад, у 2012 році на рівні 171,4 млрд грн щорічні темпи приросту повинні становити не менше 13,6 %, при цьому цей ріст повинен відбуватися в першу чергу за рахунок

росту продуктивності праці; для забезпечення розрахованого обсягу надходжень коштів у бюджет ПФУ в Донецькій області при збереженні сформованої нормативної бази нарахувань на ФОП він повинен щорічно зростати в середньому на 25,8 %, а з урахуванням того, що середня чисельність штатних працівників у перспективі знижується, середньорічні темпи росту зарплати складуть уже 26,1 %.

Вважаємо, що для забезпечення перевищення темпів росту продуктивності праці над темпами росту середньої заробітної плати необхідно забезпечити високу результативність витрат живої праці, тобто щорічний приріст продуктивності праці має бути не нижчим за 27,0 %, що практично неможливо в цей час.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у результаті проведеного дослідження розкрито концептуальні основи аналізованої проблеми підтверджено, що питання пенсійного забезпечення в Україні є завданням національної ваги і потребує нагального вирішення.

Виявлено основні проблеми української пенсійної системи й розроблена стратегія їх подолання.

Виконана економічна оцінка впливу рівня соціально-економічного розвитку Донецького регіону на процес формування та виконання бюджету Пенсійного фонду України в 2008-2009 рр.

Науково обґрунтована необхідність більш тісного взаємозв'язку бюджетного прогнозування з етапами процесу формування бюджету Пенсійного фонду України і передусім із початковою стадією його розробки. При цьому велика увага з боку фахівців має приділятися особливостям та умовам, у яких формується такий важливий у соціальному відношенні бюджет.

Розроблено організаційну модель механізму формування доходів і фінансування витрат на рівні досліджуваного бюджету Пенсійного фонду, виконано економічну оцінку механізму її реалізації в 2008 році.

На основі комплексного системного підходу розроблено модель прогнозування надходжень доходів у бюджет Пенсійного фонду України в Донецькій області до 2017 року й наведена її апробація при формуванні й виконанні бюджету Пенсійного фонду України у Донецькій області в 2009 році.

Визначені основні стратегічні параметри використання програмно-цільового методу в управлінні ресурсами досліджуваного бюджету. Ідеться про розробку та реалізацію бюджетної програми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зайчук Б. О. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Навчальний курс / Б. О. Зайчук, О. Б. Зарудний, С. Б. Березіна. - К. : НВП "АВТ", 2004. - 256 с.
2. Денисова Л. Все социальные выплаты в 2009 году сохранены / Л. Денисова // События (еженедельник). - 2009. - № 1 (152).
3. Колбун В. Механизм защиты средств накопительной пенсионной системы в мире. Что нужно использовать в Украине? / В. Колбун // Вестник Пенсионного фонда. - 2003. - № 2. - С. 34-38.
4. Ишков В. Н. Организационно-экономический механизм управления обязательной накопительной системой пенсионного обеспечения / В. Н. Ишков // Экономика: проблемы теории та практики. - 2002. - Вип. 130. - С. 118-142.

5. Белопольская В. Н. Моделирование механизма функционирования пенсионного фонда в условиях сочетания солидарной и накопительной системы / В. Н. Белопольская, Л. Л. Шамилева // Финансы, учет, банки : сборник научных трудов [под общ. ред. д. э. н. проф. П. В. Егорова]. - Донецк : ДонНУ, 2001. - С. 29-41.

6. Яценко В. Як створити трирівневу пенсійну систему в Україні / В. Яценко, В. Мітчел // Україна: аспекти праці. - 2000. - № 1. - С. 16-22.

7. Грушко В. І. Пенсійна система України / [Грушко В. І., Грушко Н. В., Бевзенко О. В., Красота О. В., Лаптев С. М.; В. І. Грушко (ред.)]. - К. : Кондор, 2006. - 336 с.

8. Роик В. Д. Пенсионная реформа: институциональный подход / В. Д. Роик // РЭЖ. - 2000. - № 11-12. - С. 27-33.

9. Бахмач А. Що гальмує пенсійну реформу в Україні / А. Бахмач // Голос України. - 2009. - № 54, березень, 26.

10. Гендрікс Г. Чому вік участі має значення? / Г. Гендрікс // Україна Бізнес Рев'ю. - 2009. - № 1-2.

11. "Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи". Біла книга державної політики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

12. Концепція подальшого проведення пенсійної реформи в Україні. Проект, 7 липня 2008 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua/pensref/info>.

13. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / [Жаліло Я. А., Бабанін О. С., Белінська Я. В. та ін.]. - К., 2009.

14. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; <http://www.donetskstat.gov.ua>.

15. Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

16. Кір'ян Т. Фінансово-економічне обґрунтування подальшого реформування пенсійної системи / Т. Кір'ян, В. Ніколаєнко // Вісник Пенсійного фонду України. - 2008. - № 4-5.

17. Стратегія економічного і соціального розвитку Донецької області на період до 2015 року / Донецька облдержадміністрація, Донецька обласна рада. - Затверджено рішенням Донецької обласної ради від 23.03.2007 № 5/8-158.

18. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування Закон України від 09.07.2003 № 1058. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kiev.rada.gov.ua>.

19. Закон України "Про Державний бюджет України на 2009 р." (2008 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kiev.rada.gov.ua>.

20. Постанова КМУ "Об утверждении бюджета ПФУ на 2007-2009гг."; Постановление КМУ "О порядке разработки, утверждения и исполнения бюджета ПФУ" № 12-5 от 30.08.06. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kiev.rada.gov.ua>.

21. Реальний стан виконання загального фонду Державного бюджету та наповнення Пенсійного фонду - аналіз Головної служби соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/13733.html>.

22. Оперативная отчетность по бюджету ПФУ в Донецкой области за 2004 - 2009 гг.

23. Баранова Н. Соціально прогнозування на основі моделі соціального бюджету / Н. Баранова // Вісник Пенсійного фонду України. - 2008. - № 4.

24. Дуброва Т. А. Прогнозирование социально-экономических процессов. Статистические методы и модели / Т. А. Дуброва. - М. : Маркет ДС, 2007.

25. Шелобаев С. И. Математические методы и модели в экономике, финансах и бизнесе: [учеб. пособие для ВУЗов.] / С. И. Шелобаев. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000.

26. Гузик Т. Між нами про борги. Криза як тест / Т. Гузик // Вісник Пенсійного фонду України. - 2009. - № 6. - С. 10-13; № 7. - С. 11-14; 16-17.

V. Bilopol'ska, M. Lobanova

PROGNOSIS ESTIMATION OF RECEIPTS OF PROFITS IN BUDGET OF PENSION FUND OF UKRAINE IN DONETSK AREA THE TO 2017 YEAR

Model projections for revenue income in the budget of the Pension Fund of Ukraine in Donetsk region until 2017 is developed on basis comprehensive system approach and it is realized approbation by the example of budget Pension fund of the Ukraine in Donetsk region.

Key words: forecast evaluation; own flow of funds in the budget of the Pension Fund; payroll; gross regional product.

© В. Білопольська, М. Лобанова
Надійшла до редакції 25.09.2009

УДК:368.02

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО СТРАХУВАННЯ У ПІДВИЩЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

МАРИНА ДЄЛІНІ,

викладач Донецького державного університету управління

У статті розкрито практичні аспекти корпоративного страхування на підприємствах і роль, яку воно відіграє в підвищенні соціальної відповідальності бізнесу. Обґрунтовано можливість участі органів державного управління в інформаційній кампанії з приводу недержавного пенсійного забезпечення та корпоративного страхування зокрема.

Ключові слова: корпоративне страхування, соціальна відповідальність бізнесу, соціальний пакет, недержавний пенсійний фонд, програма страхування.

Постановка проблеми. Із реформуванням пенсійної системи України в 2004 році [1], введенням трьох її рівнів - солідарного, загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, недержавного пенсійного забезпечення - отримали розвиток нові форми системи соціального захисту людини. Корпоративне чи колективне страхування працівників підприємств є частиною цього механізму. Окрім забезпечення додаткового доходу робітників через певний проміжок часу, страхування також сприяє зміцненню кадрового та виробничого потенціалу підприємств, забезпечує захист корпоративних інтересів і напрямів діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання корпоративного страхування вже отримали розробку в наукових працях Н. Внукової, В. Грушка [2], Р. Малого [3], Д. Сандлера [4], Б. Юровського та інших. Але корпоративне страхування розглядається ними поряд з іншими формами страхування, які розвиваються в рамках рівня недержавного пенсійного забезпечення. Разом із тим, доцільно дослідити соціальні ефекти корпоративного страхування з огляду на сучасні процеси формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу.

Мета статті - розкрити практичні аспекти корпоративного страхування у контексті соціальної відповідальності бізнесу в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У формуванні ефективно діючої системи соціального захисту України велику роль можуть відігравати не тільки органи державної влади, а й приватні підприємства. Таким чином, людина чи група людей може формувати власний механізм соціального захисту себе або своїх підлеглих. У цьому випадку значно збільшується соціальна роль підприємства, що відбувається завдяки застосуванню накопичувального пенсійного страхування й страхування життя, які стають ефективним інструментом мотивації персоналу, в умовах, коли держава не може гарантувати достатню фінансову підтримку працездатним і пенсіонерам. Рівень соціальної відповідальності бізнесу в цьому випадку значно зростає.

Термін "соціальна відповідальність бізнесу" сьогодні означає, що підприємство повинно працівнику не тільки надавати робоче місце, але й цілий спектр соціальних послуг. Забезпечувати гідні умови праці як фізичні, так і моральні. Дотримуватись усіх вимог із охорони праці, не створювати загрози для життя чи тілесного ушкодження під час роботи

№7 (98) жовтень 2009 р.